

Kritiek, Commentaar, Beschouwing

"Naar eigen oordeel"

"Normaal functioneel onderwijs betekent dat je als leraar je onderwijs zo inricht dat je leerlingen er iets van leren dat ze, naar eigen oordeel,

- a. op korte termijn praktisch kunnen gebruiken
- b. en/of boeiend vinden".

Naar eigen oordeel?

Wat nu als het eigen oordeel van de meerderheid van je leerlingen over traditionele ontleding luidt als volgt:

1. "In het boek staan ontleedoefeningen en die moeten we dus ook maar gewoon dóen. Bovendien leer je vast een hoop van dat ontleden, want het is erg moeilijk er een goed cijfer voor te halen".
2. "Ontleden wil ik graag leren omdat ik hierna naar de Pedagogische Academie wil. En daar moet je dat goed kunnen". (Dit voorbeeld dank ik aan Van Calcar, Van Dam en Sturm, MOER 1980/5, p.27.)
3. "Ontleden lijkt me erg belangrijk voor mijn taalvaardigheid. Als je kunt ontleden weet je immers hoe je taal in elkaar zit, en dan kun je hem dus ook beter gebruiken".

Ga je als leraar nu traditionele ontleding geven omdat je leerlingen bovenstaande oordelen hebben uitgesproken? Ik in ieder geval niet. In geval 1 zou ik proberen de leerlingen te confronteren met hun schoolse opvattingen op de wijze die ik beschreven heb in *MoedertaalDidactiek*, hoofdstuk 11. In geval 2 zou ik eerst eens uitzoeken welke leerlingen er nu eigenlijk naar welke PA wilden en wat daar dan wel de eisen voor ontleden in de diverse leerjaren waren. Ik zou daarna wel proberen in mijn onderwijs deze leerlingen zo min mogelijk te duperen voor wat betreft hun toekomstkansen. In geval 3 zou ik de leerlingen de groeiende hoeveelheid onderzoeksresultaten presenteren waaruit het tegendeel van hun mening blijkt.

Is zo'n opstelling nu logisch en ethisch te rechtvaardigen? Is ze niet inconsequent; is ze geen vorm van volksverlakkerij? In dit stukje beperk ik me tot de logische kant van de zaak. Op de ethische zal ik in een volgend stukje ingaan.

Het lijkt onlogisch dat je wilt werken vanuit de definitie van normale functionaliteit, en dat toch het leerlingenoordeel niet in alle gevallen honoreert. Wat is dat voor een rare definitie waarbij je een centraal element naar believen kunt uitschakelen; wat is dat voor inconsequent gedrag? Maar het lijkt onlogischer en inconsequenter dan het is. De vraag is namelijk waar dat oordeel van de leerlingen betrekking op heeft.

In de definitie van normale functionaliteit heeft de zinsnede "naar eigen oordeel" duidelijk betrekking op wat erna volgt: "op korte termijn praktisch kunnen gebruiken en/of boeiend vinden", dus op vitale elementen uit het criterium normale functionaliteit zelf. Over het al of niet van toepassing zijn van die elementen op onderwijs moet het eigen oordeel van de leerlingen een uitspraak doen.

In geval 1 van hiervoor is daar geen sprake van. Daarin wordt geen enkele uitspraak gedaan over praktisch nut of boeiendheid van ontleedonderwijs; eerder wordt het hele criterium normale functionaliteit impliciet afgewezen ten gunste van zijn tegenwoord: schoolse functionaliteit. Tussen normaal functioneel werken en het niet honoreren van dit leerlingenoordeel lijkt mij zodoende geen enkele logische tegenspraak te bestaan.

Geval 2 ligt op het eerste gezicht ingewikkelder. Ontleden is toch voor deze leerlingen van praktisch nut op korte termijn voor het goed verloop van hun PA-carrière? Het is hier van belang in de gaten te houden dat met het element "praktisch kunnen gebruiken" uit de definitie van normale functionaliteit bedoeld is: praktisch kunnen gebruiken ook in het buitenschoolse leven. Normaal functioneel onderwijs staat in dit opzicht immers tegenover schools functioneel onderwijs, dat resultaten oplevert waar je alleen binnen de school of het onderwijssysteem wat aan hebt. In dat licht bezien heeft het oordeel van de leerlingen in geval 2 geen betrekking op normale, maar op schoolse functionaliteit. De leerlingen spreken in feite als hun oordeel uit dat ontleden van schools functioneel praktisch belang is voor het doorlopen van de PA. Hun leraar kan met dat oordeel instemmen en het honoreren, of hij kan dat niet doen, maar ook in het laatste geval is er wederom geen enkele logische tegenspraak met zijn normaal functionele uitgangspunt.

Geval 3 is het lastigste. "Je taal beter gebruiken" is duidelijk van praktisch belang op korte termijn ook in het buitenschoolse leven, en we nemen hier aan dat de leerlingen het ook in deze zin bedoelen. Dit leerlingenoordeel heeft dus wel degelijk betrekking op een vitaal element uit het criterium normale functionaliteit zelf. Aangenomen dat mijn leerlingen ook na mijn presen-

tatie van onderzoeksresultaten waaruit blijkt dat traditionele ontleding geen noemenswaarde bijdrage levert tot "je taal beter kunnen gebruiken", bij hun oordeel blijven; aangenomen dat ik toch vanuit mijn verantwoordelijkheid als deskundige blijf weigeren mijn eigen en andermans tijd te verspillen, zelfs op verzoek - is er dan een logische tegenspraak tussen wat ik (niet) doe en mijn normaal functionele uitgangspunt?

Dat hangt af van de logische plaats van het element naar *eigen oordeel* in de definitie van normale functionaliteit. En in dat opzicht is de definitie dubbelzinnig. In een eerste denkbare lezing is naar *eigen oordeel* hét doorslaggevende criterium voor de vraag of leerlingen op korte termijn iets praktisch kunnen gebruiken. 1) Hun positieve oordeel daarover is noodzakelijke én voldoende voorwaarde voor normaal functioneel onderwijs. De komma's die in sommige versies van de definitie (ook in dit stukje) om naar *eigen oordeel* heen staan zouden beter weg kunnen blijven als men deze lezing aanhoudt: het is dan een beperkende, en geen uitbreidende bepaling.

In de tweede denkbare lezing is naar *eigen oordeel* één, subjectief, criterium naast een tweede, meer objectief criterium voor praktisch nut op korte termijn. Het positieve leerlingenoordeel is wel noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor normaal functioneel onderwijs. De komma's om naar *eigen oordeel* zijn dan wel op hun plaats; toevoeging van het woordje ook (... , ook naar *eigen oordeel*, ...) zou de zaak nog verduidelijken.

In de eerste lezing is mijn handelwijze om de leerlingen hun ontleedles te blijven onthouden logisch in strijd met mijn normaal functionele uitgangspunt. In de tweede lezing is hij dat niet. De leerlingen kunnen wel blijven vinden dat ontleeden hen leert beter hun taal te gebruiken, maar het is aantoonbaar niet zo. Aan het subjectieve criterium van het positieve leerlingenoordeel is wel voldaan, maar niet aan het meer objectieve, en om onderwijs normaal functioneel te mogen noemen moet aan beide zijn voldaan.

Het aanhouden van de tweede lezing van het element naar *eigen oordeel* uit de definitie van normale functionaliteit, zou dus ook de laatste logische inconsistentie kunnen opheffen tussen de definitie, en wat naar mijn mening een zinnig normaal-functionalist in de praktijk zou doen: niet "als een geisha" de bewuste ontleedles verzorgen, maar vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid het nodige tegenspel bieden.

Betekent dit nu dat ik voorstel de definitie van normale functionaliteit inderdaad zo te schrijven en te lezen?

Zo'n knoop valt niet door te hakken op logische gronden alleen. We hebben daar wat (praktische) ethiek en filosofie bij nodig, en daarop zal ik, zoals ik al zei, in een volgend stukje ingaan.

Helge Bonset

Noot

1. Bij het element "boeiend vinden" is uiteraard maar één lezing mogelijk, namelijk deze eerste, waarbij het oordeel van de leerlingen doorslaggevend criterium is voor normaal functioneel onderwijs.